

Typologie lokalit, ve kterých žijí sociálně vyloučení

(Výtah)

	A	B	C
1 (dům)	<p>Sociálně vyloučený rodinný dům</p> 	<p>Sociálně vyloučený bytový dům</p> 	<p>Bytový dům s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů</p>
2 (spojité území)	<p>Skupina sociálně vyloučených rodinných domů</p> 	<p>Skupina sociálně vyloučených bytových domů</p> 	<p>Skupina bytových domů s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů</p>
3 (nespojité území)	<p>Lokalita s vyšším podílem sociálně vyloučených rodinných domů</p> 	<p>Lokalita s vyšším podílem sociálně vyloučených bytových domů</p> 	<p>Lokalita s vyšším podílem bytových domů s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů</p>

A1 – sociálně vyloučený rodinný dům (nezpůsobilý pro desegregační plán v projektu KPD)

Sociálně vyloučený rodinný dům, tedy dům s maximálně 3 bytovými jednotkami s jedním vlastníkem. Výjimečně lze do kategorie zařadit i domy s více byty, pokud jsou ve vlastnictví jedné osoby a obývané jednou rodinou, tedy mají vnitřní strukturu rodinného domu. K desegregaci je vhodné zohlednit jej zejména v menších obcích a pokud je obýván početnější rodinou. Typicky jsou to rodinné domy obývané romskými velkorodinami, často ve vlastnictví člena či členů bydlící rodiny; někdy jsou obyvatelé nájemníky. Častým znakem A1 jsou exekuce bydlících vlastníků a špatný technický stav (bydlící vlastníci nemají prostředky na opravy nebo nebydlící vlastníci nemají zájem do objektu investovat). Lokality typu A1 mívají dlouhodobý charakter, vlivem zhoršující se ekonomické situace však postupně zanikají. Vznik nových je v současnosti neobvyklý.

A2 – skupina sociálně vyloučených rodinných domů

Sociálně vyloučené rodinné domy tvoří shluky, tj. za sociálně vyloučenou lze označit část venkovské zástavby. Charakterizuje je často převažující romská etnicita, bydlící vlastníci, exekuce, špatný technický stav a dlouhodobý charakter bydlení. Obyvatele jednotlivých domů mezi sebou často pojí rodinné vazby. Sociálně lépe situovanými obyvateli obce bývají tyto skupiny domů vnímané jako nebezpečná území.

A3 – lokalita s vyšším podílem sociálně vyloučených rodinných domů

Častější než A2 – rodinné domy netvoří souvislou zástavbu, ale sociálně vyloučené rodiny žijí v domcích rozptýleně mezi domy lépe situovaných obyvatel. Obecně platí znaky typu A1 a A2, na rozdíl od typu A2 zde ovšem nevznikají území, do kterých ostatní obyvatelé obce raději nevstupují – sousedské vztahy se více odvíjejí od reálné zkušenosti obou stran.

Intervence pro typy A2 a A3:

- Lokality tvořené rodinnými domy vyžadují kvalitní sociální práci, ideálně částečně vedenou přímo v terénu, s cílem zachovat bydlení a zlepšit ekonomickou situaci rodin.
- Důležitá je podpora v oblasti dluhového poradenství a pomoc s hledáním samostatného bydlení pro dospívající členy rodin a dlouhodobé návštěvy.
- Finanční stabilizace rodin by měla být cílem, mj. pro provedení nezbytných oprav v domě.
- Je dobré dbát na posilování vztahů s okolím a jinými sociálně lépe situovanými obyvateli obce, např. zvaním na různé akce, nabízením volnočasových aktivit dětem či vytvářením veřejných prostranství pro setkávání. Zejména u lokalit typu A2 se vyplatí pořádat akce pro širší veřejnost přímo v lokalitě, aby se oslabovaly negativní představy např. o nebezpečnosti místa v myslech ostatních obyvatel obce.
- U typu A3 je třeba pozorně vnímat sousedské spory (nepořádek hyzdící ulici, ukradená zelenina, hluk v nočních hodinách...), které přes zdánlivou malichernost určují vztahy v lokalitě. Lze zvážit podporu komunitních aktivit.

B1a – Sociálně vyloučený bytový dům

Často se vyskytující typ. Zahrnuje škálu staveb od malého cihlového domu po mnohapatrový panelák. Typicky je ve vlastnictví jednoho majitele, který se zaměřuje na pronajímání bytů rodinám odkázaným na sociální dávky. Někdy jde o domy se složitější vlastnickou strukturou (např. jeden nebo více podnikatelů postupně skupuje byty v SVJ) nebo o dům obce, výjimečně o majetek bytového družstva. Možné způsoby vzniku typu B1a:

- důsledek strategie obce soustředit „neplatiče“ na jedno místo,
- odkup domů soustředících „neplatiče“ soukromými vlastníky,
- v případě běžných domů: strategie soukromých podnikatelů – pronajímání výhradně sociálně vyloučeným domácnostem (vytlačení původních obyvatel např. navýšením nájmu),
- může jít o původně podnikové byty pro zaměstnance,
- zhoršení situace v SVJ postupným odchodem lépe situovaných bydlících vlastníků za souběžného skupování bytů „podnikateli s chudobou“ a obsazování bytů hůře situovanými nájemníky/příjemci dávek na bydlení.

Technický stav domů je obvykle horší, vlastník není motivován domy udržovat (výše nájemného zpravidla odpovídá nikoli kvalitě bydlení, ale výši dávek na bydlení a míře nedostupnosti jiného bydlení). Zásadním znakem sociálně vyloučených domů je vzdálenost od běžné zástavby: někdy stojí v běžné ulici vedle jiných bytových domů, ale mohou stát i zcela osamoceně mimo obec. Z hlediska etnicity převažují častěji v typu B1 Romové, protože ve vyloučených lokalitách mohou tvořit většinu, a protože jsou do takových domů tlačeni v důsledku diskriminace na trhu s bydlením.

Intervence pro typ B1a: Sociálně vyloučený bytový dům

- Bydlení na dané adrese je samo o sobě přitěžujícím faktorem sociálního vyloučení, je proto na místě přijmout kroky vedoucí k zániku lokality.
- Nespolupracujícím vlastníkům bytů lze ztěžovat podnikání koordinovaným postupem stavebního úřadu, hasičů, hygienické stanice, finančního úřadu apod.
- Preferované řešení:
 - odkup objektu obcí a následný postupný řízený zánik lokality s přesídlením obyvatel do vhodného bydlení, zbourání, obměna obyvatel nebo konverze stavby na jiný účel (v závislosti na technickém stavu budovy).
 - Nezbytná průběžná práce s rodinami/domácnostmi, příprava na život mimo lokalitu a pomoc s integrací a zabydlením na nové adrese.
 - Získání náhradního nesegregovaného bydlení může zajistit obecní bytový fond, případně mohou pomoci nástroje garančních fondů, individuálních rozpočtů, realitního zprostředkování apod. Sociální práce samotná bydlení zpravidla zajistit nedokáže.
- Není-li řízený zánik lokality možný:
 - Pokusit se ovlivnit skladbu obyvatel domu – omezení rizikových interakcí mezi různými skupinami obyvatel (např. omezit možnosti interakcí mezi rodinami s dětmi a osobami závislými na návykových látkách atp.).
 - Optimálně nabídnout rodinám s dětmi bydlení v domech s lepší sociální skladbou.
 - Prosadit model, v němž se vlastník spolu s dalšími aktéry snaží v domě ubytovávat nájemníky podle předem domluveného klíče a aktéři společně pracují na zlepšení situace nájemníků v různých oblastech.
- Pokud není výraznější změna dosažitelná:
 - zkvalitňovat život v lokalitě: komunitní práce, setkávání sousedů, formulování a řešení problémů, nastavování pravidel soužití, dělby zodpovědnosti za pořádek atd.
 - individuální podpora obyvatel prostřednictvím sociální práce a sociálních služeb, případně zaměstnanostních a vzdělávacích projektů apod.

B1b – Ubytovna pro rodiny s dětmi

Typ ubytovacích zařízení, který k dlouhodobému bydlení přijímá i rodiny s dětmi, zpravidla ovšem i jednotlivce, bezdětné páry atd. Od B1a se typicky liší stavebním řešením interiéru, režimem, způsobem placení i výplaty dávek na bydlení a skladbou obyvatel. Obytné prostory ubytoven tvoří buňky, sprchy, toalety a kuchyňka bývají sdílené. Některé ubytovny nabízejí rodinám více pokojů, typicky ale obývají všichni členové jednu místnost. Přísnější režim někde omezuje doby návštěv či možnosti ohřevu vody. Na dodržování může dohlížet správce; některé ubytovny mají vrátnici. Na rozdíl od bytů se na ubytovnách platby odvíjejí od počtu osob – rodiny tak někdy platí za menší a hůře vybavený prostor víc peněz. Ubytování na ubytovnách pomáhá rodinám hradit obvykle stát (skrze doplatek na bydlení). Mnozí rezidenti ubytoven nemají v místě trvalou adresu, situace se proto obtížně dokládá daty.

Pro ubytovny bývá charakteristický vyšší podíl neromských obyvatel a větší počet lidí v předdůchodovém a důchodovém věku. Technický stav a hygienické podmínky ubytoven je různý: od běžných standardů bytů po nevyhovující, štěnicemi zamořené, přelidněné buňky v rozpadajících se staveních.

Obecně se nejedná o prostředí vhodné pro dlouhodobý zdravý vývoj dětí. Ubytovny často představují uzavřené mikrosvěty, v rámci kterých se předávají negativní vzorce chování, absentuje zde soukromí a panují špatné sousedské vztahy.

U ubytoven je častější prostorová odloučenost od běžné zástavby, stojí např. v průmyslových zónách. Tento typ vzniká z ubytoven pro dělníky, zdravotníky apod. Jiné vybudovaly obce např. jako „ubytovny pro neplatiče“. Dodnes jsou mnohé ve vlastnictví obcí – ty je využívají pro občany, jimž nechťejí nebo nemohou přidělit byt. Soukromé ubytovny přibývají, jelikož jejich provozování se stalo výnosným podnikáním.

Intervence pro typ B1b: Ubytovna pro rodiny s dětmi

- Ubytovny jsou zcela nevhodné pro dlouhodobé bydlení dětí. Měla by být vyvíjena snaha o přeměnu zařízení na ubytovnu výhradně pro dospělé a přemístění stávajících obyvatel – rodin s dětmi – do standardního bydlení.
- V případě, že toho nelze dosáhnout:
 - Vhodný souběžný nátlak na vlastníka a vytváření příležitostí pro vhodnější bydlení rodin s dětmi.
 - Alternativní, částečně akceptovatelné řešení: stavební oddělení jednotlivých částí budovy pro různé účely (např. samostatný vchod do části pro rodiny, kde se buňky více podobají bytům). Neřeší však problém s kumulací rodin na jedné adrese.
 - Obdobně nedostatečná je také varianta, kdy se dům stavebně upraví na byty.
 - Méně rizikové je přebudování na některou pobytovou službu pro úžeji vymezenou cílovou skupinu a krátkodobější přebývání.
- Po vyčerpání předchozích variant měkčí nástroje:
 - zavedení domovníka, vybudování vrátnice, nastavení pravidel soužití, zintenzivnění sociální práce atd. (viz typ B1a).
- Pokud nelze rodiny s dětmi přesunout mimo sociálně vyloučené prostředí:
 - více dbát na jejich kontakt s vnějším světem – docházení do nesegregované školy, navštěvování kroužků, sociálně smíšených klubů – a dostatek příležitostí k trávení volného času mimo lokalitu obecně.

B1c – Ubytovna pro dospělé

Ubytovny, které nepřijímají rodiny s dětmi vůbec nebo jen výjimečně. O sociálně vyloučených ubytovnách pro dospělé můžeme hovořit, pokud se pod střechou zařízení setkávají lidé, kteří mají různé problémy (závislosti, zkušenost s výkonem trestu, nezaměstnanost, rozvod, nemoc apod.). Na těchto ubytovnách bydlí lidé zpravidla v buňkách (často dva nebo tři, aniž by se dříve znali), sdílejí sociální zařízení a kuchyň. Poplatky bývají stanoveny za osobu. Bývá zde zaveden určitý režim. Stavební stav se různí. Ve skladbě obyvatel platí princip vyššího podílu neromských obyvatel než u jiných typů lokalit, výrazně dominují muži. Tyto ubytovny jsou častěji soukromé, někdy je ale provozují i obce. Typicky (ale ne výlučně) se jedná o přetvořené ubytovny pro zaměstnance nebo sezónní pracovníky.

Intervence pro typ B1c: Ubytovna pro dospělé

- Zpravidla zde končí lidé, u kterých se kombinuje celá řada závažných problémů. Často jsou poslední štací před životem na ulici, pobytem ve vězení apod.
- Vhodné řešení:
 - přeměna na pobytovou službu nebo nastavení takového režimu provozu zařízení, který zajistí bezpečnost jeho obyvatel,
 - ideálně intenzivnější sociální práce terénního charakteru – cílem je klienty dostat do běžnějšího bydlení.
- V případě ubytovny v běžné zástavbě a z toho vyplývajících problémů:
 - vyvíjet tlak na zánik lokality v dané podobě,
 - možnosti: demolice, přebudování na službu, změna cílové skupiny atd.,
 - pokud jde o soukromý objekt, lze někdy vyjednávat s provozovatelem o standardech provozu.
- Varianta, kde město nebo nezisková organizace provozuje menší zařízení s volnějším režimem spíše mimo běžnou zástavbu:
 - nesměřovat k zániku, využít pro kontaktování klientů,
 - umožňuje aspoň částečnou stabilizaci lidí v obzvláště tíživé situaci,
 - naopak je nevhodné pro ubytování lidí, kteří zvládnou bydlet v běžnějším bydlení, byť například s asistencí sociální služby, pouze k tomu doposud nedostali příležitost a vhodné podmínky.

B2 – Skupina sociálně vyloučených bytových domů

Typ B2 se nejvíce blíží vžitě představě ghetta – několik bytových domů nebo celá čtvrť obývaná prakticky výhradně sociálně vyloučenými. Zejména rozsáhlejší a odloučenější lokality tohoto typu představují nejproblematičtější území v ČR, jelikož se zde vytvářejí celé světy sdílených strategií, které mnohdy nejsou dobře slučitelné s fungováním okolního světa (jde zejména o patologické jevy jako lichva, prostituce, zneužívání...) a představují pro obyvatele velké bariéry při případné snaze se ze sociálního vyloučení vymanit. Původ lokalit typu B2 často souvisí se strategií obcí soustřeďovat ze svého pohledu problémové občany do vybrané části města – zpravidla méně atraktivní, odloučené, s nepřilíš žádaným okolím a s nižším standardem bydlení (horší vybavení nebo technický stav). Kořeny těchto procesů mnohdy sahají ještě před rok 1989. Po revoluci taková místa představovala levnější bydlení a přitahovala zájem chudších obyvatel. Typicky měla na dynamiku procesu přeměny vliv privatizace a po zavedení dávek na bydlení rovněž nástup vlastníků orientovaných na pronajímání sociálně slabým. Některé lokality tohoto typu zůstaly ve vlastnictví obcí, jiné jsou v rukou soukromníka či spíše soukromníků (ať už fyzických osob či firem). SVJ se u tohoto typu objevují tam, kde došlo k postupné přeměně z typu C3. Ať už jde o obce, soukromníky či jiné subjekty, zpravidla do nemovitostí příliš neinvestují a standard bydlení proto bývá nižší. V lokalitách typu B2 obvykleji než u jiných typů tvoří Romové většinu obyvatel.

Intervence pro typ B2: Skupina sociálně vyloučených bytových domů

- Ulice či čtvrť obývaná výhradně sociálně vyloučenými osobami. V lokalitách typu B2 není proveditelná postupná obměna obyvatel. Jejich revitalizace znamená rozsáhlou investici.
- Nejžhavější kandidát na řízený zánik, výjimečně na radikální změnu skladby obyvatel.
- Lokality v majetku města:
 - mít vizi zániku či přeměny v časovém horizontu, který umožní postupný přesun obyvatel do jiných částí města, aniž by byly vyprázdněné byty v lokalitě obsazovány novými nájemníky,
 - v procesu zániku/přeměny klíčová role sociální práce, sociálních služeb a komunitní práce. Pracovat s obyvateli kontinuálně od přípravy na nové bydlení, přes stěhování až po sžívání se s novou adresou. Získání náhradního nesegregovaného bydlení může zajistit obecní bytový fond, případně mohou pomoci nástroje garančních fondů, individuálních rozpočtů, realitního zprostředkování apod. Sociální práce samotná bydlení zpravidla zajistit nedokáže.
 - práce s novými sousedy.
- Soukromé lokality:
 - porozumět vlastnickým vztahům v lokalitě a následně vyjednávat se soukromými vlastníky, ideálně o prodeji městu,
 - po odkupu lze byty krátkodobě využít pro zlepšení situace části obyvatel lokality (např. zaměstnanců města či městských firem),
 - nevhodné pro dlouhodobé sociální bydlení.
- Pokud nelze odkoupit významnější podíl soukromých bytů:
 - zkvalitnění života v lokalitě, nicméně právě u větších území obývaných takřka výlučně sociálně vyloučenými jde toto úsilí proti principům sociálního začleňování.
 - Doporučené kombinace nástrojů:
 - přidělování alespoň části bytů mladým rodinám (startovací byty),
 - tlak na majitele směřující k prodeji / oddělování rodin s dětmi od osob s patologickým chováním,
 - sledování změn v legislativě: vyčkávání na příležitost směřovat k zániku lokality),
 - práce v lokalitě s cílem umenšení izolace obyvatel (zejména dětí a mladých) v jiných oblastech, než je bydlení: oslabovat působení faktorů sociálního vyloučení a zároveň připravovat obyvatele na možný přesun mimo lokalitu v budoucnu.

B3 – Lokalita s vyšším podílem sociálně vyloučených bytových domů

Typ B3 představují sociálně vyloučené bytové domy, které se v území střídají s bytovými domy se sociálně neproblematickou strukturou obyvatel. Nacházíme je tam, kde má obec v určitém území více bytových domů na různých místech, přičemž přiděluje byty v nich sociálně vyloučeným. Struktura může přetrvávat i po prodeji takových domů do soukromých rukou. Další možností je vznik až v důsledku privatizace – pokud některé domy vcelku koupí vlastníci orientovaní na nájemníky odkázané na sociální dávky, vznikne tato střídavá struktura. Sociálně vyloučené domy v takové lokalitě svými charakteristikami odpovídají typu B1 (obvykle převaha romského obyvatelstva, horší technický stav atd.), navíc může přibývat problematika soužití mezi obyvateli domů s odlišnou skladbou a spory o využívání veřejných prostranství a institucí. Lokality B3 bývají vnímány jako horší adresy celkově a může docházet k postupnému odlivu lépe situovaných obyvatel, ne však tak výrazně jako u lokalit typu C1 a C2, kde se problematika soužití týká i vnitřních prostor domů.

Intervence pro typ B3: Lokalita s vyšším podílem sociálně vyloučených bytových domů

- Intervenční principy pro sociálně vyloučené domy v lokalitách typu B3 odpovídají strategiím typu B1a.
- Menší bytové domy s několika jednotkami:
 - vhodná měkká řešení, zejména v běžné zástavbě.
- Velké panelové domy:
 - Nutný radikálnější zásah.
- Intervence pro veřejné prostory a sousedské vztahy:
 - vytvářet místa setkávání (hřiště, kluby, kulturní zařízení, parky, vzdělávací zařízení...),
 - podporovat jejich využívání různými skupinami obyvatel: vyžaduje komunitní práci ve smyslu nastavování vzorců pro toto užívání, ošetřování vznikajících konfliktů,
 - zlepšení sousedských vztahů: využívat asistenta prevence kriminality, mediátora, manažera komunitního rozvoje apod.

C1 – Bytový dům s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů

Může se jednat o:

- SVJ, z nichž se část vlastníků odstěhovala a prodala své byty tzv. obchodníkům s chudobou,
- domy, ve kterých vlastníci (obec nebo soukromník) pronajímá domácnostem odkázaným na sociální dávky jen část bytů.

Zpravidla mají domy tohoto typu nestabilní charakter (tendenci k postupnému zhoršování sociální skladby a přesunu do kategorie B1 kvůli odlivu lépe situovaných obyvatel). **Popsaná dynamika je charakteristická pro všechny lokality typu C a odpovídá pojmu „lokalita ohrožená sociálním vyloučením“** (někdy je možné ho najít také v souvislosti s typem A3 a B3). Tento trend bývá umocněn v případě vyššího podílu romských obyvatel domu (ať už sociálně vyloučených či lépe situovaných). Domy s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů zpravidla charakterizují napjaté sousedské vztahy a snížený pocit bezpečí a/nebo častější výjezdy policie kvůli řešení veřejného pořádku. Technický stav domů variuje, s horší sociální skladbou klesá ochota vlastníků k opravám, resp. s vyšším podílem nebydlících vlastníků stoupá riziko nedostatku financí a zadlužení SVJ.

C2 – Skupina bytových domů s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů

Domy typu C1 mohou tvořit větší celky (bloky domů, ulice nebo celá sídliště a čtvrti), za lokalitu je pak označováno celé souvislé území. Vlastnická struktura i varianty vzniku takových lokalit odpovídají kombinaci situací popsaných u typu C1, zachován je také princip nestability.

C3 – Lokalita s vyšším podílem bytových domů s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů

Je-li část obce zatížena vyšším podílem sociálně vyloučených, můžeme hovořit o „lokalitě s vyšším podílem bytových domů s vyšším podílem sociálně vyloučených bytů“. Často se jedná o méně atraktivní sídliště či naopak starší zástavbu, která nesplňuje soudobé nároky na standard bydlení. Za sociálně vyloučenou lokalitu označována nebývá, nesměřuje do nich systematicky ani podpora (nebudují se zde centra sociálních služeb, NZDM apod.). Alarmující bývá, pokud do hry vstoupí pronajímatelé bytů orientovaní na sociálně slabé. Na druhou stranu závažnost situace se v očích starousedlíků často jeví větší, než ve skutečnosti je – tedy např. než ukazují statistiky – a to zejména pokud do lokality přijdou nové rodiny, zvláště pak rodiny romské.

Intervence pro typy C1, C2 a C3:

- Vyžadují důkladné mapování vlastnické a rezidenční struktury s cílem změnit dynamiku směrem k typu B.
- Vlastníkem je obec:
 - udržovat v domě/domech sociální mix: určité procento sociálně vyloučených domácností, podíl by nikdy neměl přesáhnout 20 % v domě,
 - sociální práce se sociálně vyloučenými domácnostmi,
 - pracovat se vztahy v domě a na veřejných prostranstvích (např. prostřednictvím komunitní práce, terénní formy nízkoprahových zařízení pro děti a mládež, hlídky MP apod.).
- Soukromý vlastník:
 - prezentovat mu výhody smíšeného modelu oproti pronajímání výhradně sociálně vyloučeným,
 - nabídnout mu podporu dalších aktérů (sociálního odboru, neziskových organizací, bytového odboru atd.),
 - nabídnout mu participaci na výběru nájemníků,
 - snažit se o postupný odkup bytů obcí.
- Souběžně zatraktivňovat bydlení v lokalitě (s cílem prevence odchodu lépe situovaných nájemníků):
 - revitalizovat veřejné prostory, budovat místa pro trávení volného času, zajišťovat dostupnost služeb, podporovat dobrý mediální obraz lokality, pracovat se sociálně vyloučenými, nastavit pravidla užívání domu a pracovat na řešení konfliktů.
- Práce se SVJ:
 - přesvědčit především bydlící vlastníky o vizi budoucnosti lokality, snažit se zamezit prodeji bytů a odstěhování. Domluvit se na informování obce v případě prodeje bytu.
 - pomáhat řešit specifické problémy SVJ: dlužící vlastníky, nedostatečné prostředky na opravy, zadlužení apod.
 - propojit statutární orgán SVJ (případně i správcovskou firmu) s aktéry činnými v sociálním začleňování,
 - motivovat i nájemníky k zájmu o dění v domě,
 - využívat komunitní práci, průzkum potřeb či mediaci.
- Podaří-li se skladbu domu stabilizovat, jsou to ideální podmínky pro sociální začleňování. Využívat všechny klasické nástroje SZ.
- Průběžně sledovat prodeje bytů s cílem předcházet posilování pozice „obchodníků s chudobou“; vhodný odkup bytů obcí.
- S lokalitami typu **C2** pracovat jako s celky:

- řešit veřejná prostranství
- pořádat společné akce pro všechny obyvatele
- zapojovat obyvatele do plánování budoucnosti území
- zapojovat obyvatele do nastavování pravidel soužití.
- U lokalit typu **C3** jsou zpravidla neúčinnější preventivní zásahy:
 - je-li přítomnost sociálně vyloučených rodin v lokalitě novinkou, komunikovat se „starousedlíky“,
 - novým rodinám co nejvíce zpřístupnit místní služby, instituce a komunitní život,
 - vyvracet fámy o dění v lokalitě a šířit pozitivnější narativy (nejlépe poslouží kvalitní analýza situace prezentovaná ve sledovaných lokálních médiích) zejména na sociálních sítích,
 - zpravidla nebývají za sociálně vyloučené označovány a nesměřuje do nich systematicky ani podpora (nebudují se zde centra sociálních služeb, NZDM apod.), proto potřeba využívat terénní formy sociální práce a vnášet aspekty sociálního začleňování do existujících institucí (škola, dům dětí a mládeže, zájmové spolky...).